

РЕЗУЛТАТИ ОТ ПРОВЕДЕНО АНКЕТНО ПРОУЧВАНЕ ОТНОСНО РОЛЯТА НА БВП ЗА ИЗПЪЛНЕНИЕ ЗАДАЧИТЕ НА ЛИСАБОНСКАТА СТРАТЕГИЯ¹

доц. д-р Огнян Марков [доц. д-р Тодор Тодоров](#)

Резюме

БВП е най-важният синтетичен макроикономически показател, характеризиращ ефективността от функционирането на икономическата система. Той се намира в много силна зависимост от производителността на труда и конкурентоспособността на икономиката. От тази гледна точка всяко изследване на БВП е актуално и е израз на желанието да бъде внесен макар и минимален принос в общия стремеж на българския народ за равноправно вписване в европейските и световните структури.

На базата на резултатите от проекта се прави опит за очертаване на приоритетните области, в които органите за държавно управление у нас би следвало в бъдеще да съсредоточат своите усилия, за да настъпи видим положителен прелом в политиката на темповете на растеж на БВП, в посока на тяхното повишаване с цел догонване на Европейските стандарти.

Ключови думи: брутен вътрешен продукт (БВП), “зелен БВП”, “черен БВП”, нова икономика, икономика на знанието, заетост, икономически растеж, Лисабонска стратегия.

Abstract

GDP is the most important synthetic macroeconomic indicator, characterizing the effectiveness of the economic system's functioning. GDP is strongly dependent on the productivity and the economic competitiveness. From this point of view any research of the GDP is a question of present interest and it is an expression of the desire to make some contribution to the Bulgarian nation's ambition to be an equal partner in the European and the World institutions.

We will try, on the basis of the research results, to outlay the priority aspects, which should be the basic aim of the Government authorities in the country in order to achieve evident positive turning point in the growth rate of GDP, as the basic aim is to increase these growth rates in order to gain on the European standards.

Key words: gross domestic product (GDP), green GDP, black GDP, new economy, knowledge economy, employment, economic growth, Lisbon Strategy.

1. Организация на анкетното проучване

1.1. Необходимост от провеждане на анкетно проучване

Изследователският екип предпочете формата на анкетното проучване, като най-удачна, възможна и по силите на колектива, съобразена с финансовите възможности и наличните специалисти. Необходимостта от подобно изследване е продиктувана от редица предпоставки, по-важните от които могат да бъдат дефинирани по следния начин:

- а) важната роля и място на показателя БВП за развитието на българската икономика и предстоящите задачи на страната като член на ЕС;
- б) новите предизвикателства, пред които е изправена българската икономика по пътя на нейното интегриране в европейските структури;
- в) общоевропейската стратегия за повишаване конкурентоспособността

¹ Настоящата статия е резултат от реализирането на научноизследователски проект № 5 към Института за научни изследвания на тема “Ретроспекция, диагностика и прогнозиране на БВП в контекста на Лисабонската стратегия” – ръководител на екипа: **Доц. д-р Огнян Марков**, ф-т СО, к-ра СФК. Членове: доц. д-р Тодор Тодоров, МС, ст.ас. Таня Тодорова, ОТИ, ас.Елка Цонева, ОТИ, Светослав Янков - студент, Данаил Янков - студент. Участието на авторите в написването на материала е както следва: т. 1 - доц. д-р Огнян Марков, т. 2 - доц. д-р Тодор Тодоров.

Огнян Марков, [Тодор Тодоров](#)

на икономиката на страните членки на ЕС чрез изграждане на нова икономика, основана на знанието;

г) липсата на подобно изследване, водеща до неясноти сред специалистите по отношение на третирания проблем, както и до отсъствието на достъпни източници на сведения за значението, ролята и подходите за оценка на БВП в условията на икономическа криза.

Световната практика по безспорен начин доказва значението на показателя БВП като основен индикатор за устойчивостта и конкурентоспособността на икономиката. Бидейки убедени в ролята на БВП като сигурен индикатор на икономическия растеж и като основна парадигма за подобряване жизнения стандарт на населението, ние сме убедени в необходимостта от провеждане на подобно проучване, което би имало не само теоретичен принос, но и практическа полза, адресирана към органите за държавно управление, които следва да се обърнат много по-сериозно отношение и всички аспекти на БВП.

1.2. Основна цел и задачи на изследването на БВП

Формулираната основна цел има голям обхват и съдържание, поради което в нея могат да се разграничат няколко подцели, които обхващат основните елементи на изследването. При това се следва закономерен преход от абстрактно-теоретичните постановки към конкретните изводи и заключения, от теоретичен към емпиричен анализ. Отделните елементи на изследването са обвързани помежду си, като водещата нишка е именно основната цел.

Изследването започва с идентифициране на проблемите, касаещи новите моменти в същността на БВП, като задължително преминава през въпросите за неговата оценка, метрифициране, анализ и оценка на факторите, обуславящи динамиката на БВП и т.н. На базата на проучените литературни източници се формулират конкретни хипотези относно обекта на изследването, които след провеждане на анкетното наблюдение и обработка на получените данни, се потвърждават или отхвърлят.

Основната цел на проекта е да се извърши комплексно и систематизирано изследване на БВП в България от гледна точка на реалностите на новата икономика. Теоретичните проблеми се анализират с цел формулиране същността на макропоказателя „брутен вътрешен продукт“ от гледна точка на най-новите постановки на Евростат, определяне на производствените граници и методите за неговото изчисляване. Приложният аспект се изразява в ретроспективно-диагностичен и прогностично-идентификационен анализ на БВП като основен индикатор на догонващото развитие на Република България. По-конкретно това ще бъде комплексен анализ на БВП, въз основа на който ще се формулират изводи относно неговия размер, структура, динамика, настъпили структурни промени, перспективи и т.н., с цел идентифициране на неговата роля за ускоряване на темповете на икономическо развитие на националната икономика, като резултат от изграждането на новата икономика, основана на знанието.

Реализирането на поставената цел предопределя конкретните изследователски **задачи**:

1. Макростатистическа характеристика на показателя „брутен вътрешен продукт“ чрез определяне границите на производството и методите за неговото изчисляване в съответствие с препоръките на Евростат.

2. Изследване в средносрочен аспект на състоянието и тенденциите в обема, структурата и динамиката на БВП, за да се идентифицират областите в икономиката, от които може да се очаква да бъдат постигнати сравнителни конкурентни предимства.

3. Извършване на прогностично-идентификационен анализ на БВП от гледна точка на неговата ключова роля при изпълнението на задачите на доктрината за ускорено конкурентоспособно развитие на икономиката.

4. Формулиране на препоръки за реализиране на стратегията за повишаване конкурентоспособността на икономиката на базата на анализ на силните и слабите страни в икономиката на макроравнище.

Обект на изследването в настоящата разработка е БВП на Република България като основен макроикономически показател, а **предмет** - извършването на ретроспективен, диагностичен и прогностичен анализ на БВП в контекста на целите на Стратегията от Лисабон.

Тезата на изследването е, че бъдещите оптимални структурни промени са главна предпоставка за успешен преход към висококонкурентна икономика на знанието, в резултат на което БВП на човек от населението трябва да достигне равнището на останалите страни членки на Европейския съюз.

1.3. Организация на анкетното проучване

С настоящето изследване се цели набирането на информация за мнението на българските граждани относно ролята и значението на БВП по отношение изграждането на новата икономика на XXI век, като главна задача на Лисабонската стратегия. Разработването на въпросника (анкетната карта) се основава на преглед на специализираната литература и лични контакти с практики, аналитици и специалисти от правителствени и неправителствени национални и международни организации и сдружения, работещи в областта на управлението на националната икономика.

Общата съвкупност, от която се формира извадката за изучаването на ролята на структурните промени върху формирането на новата икономика, включва адреси на 330 души от страната, издирени с помощта на студентите от I к., спец. Аграрна икономика, Счетоводство и контрол и Приложна макроикономика. Задачата бе в предварителната извадка да попаднат хора от всички региони на страната, от всички социални слоеве, от всички етнически групи, различни по степен на образование, трудов статут и т.н.

При определяне обема на извадката са взети предвид предварително зададената необходима точност на получените резултати и разполагаемите за целите на проекта финансови средства. Извадката е двустепенна и предварително стратифицирана по тип населено място. Освен това тя е районирана и по териториални области.

Преди да бъде разпратен по пощата въпросникът бе предварително тестван с микроизвадка, в която бяха включени тридесет и два души. Тествана беше формата и яснотата на въпросите, за да се убедим, че въпросникът ще бъде попълван коректно, без да създава затруднения сред анкетираните. Данните от микроизвадката са използвани за оценка на разсейването между пет страти по възраст, за четири признака, които са приети за най-значими и имащи директна връзка с целите на изследването – местоживеене, образование, трудов статут, заемана позиция на работното място.

Резултатите от оценките на разсейването, измерено чрез стандартното отклонение по групи, са посочени в следната таблица:

Табл. 1. Оценки на стандартното отклонение по групи

Групи (страти)	Оценки на стандартното отклонение			
	Местожиვენ е	Образование	Трудов статут	Длъжност
Над 18 до 25 г.	0.6	0.31	1.2	1.1
Над 25 до 35 г.	0.3	0.42	1.4	1.5
Над 35 до 45 г.	0.5	0.33	0.7	0.8
Над 45 до 55 г.	0.2	0.19	1.1	1.0
Над 55 г.	0.2	0.21	0.8	1.1

За да бъде извадката представителна, анкетните карти бяха разпределени по области, пропорционално на броя на населението. Стремещт на изследователския екип беше в извадката да попаднат лица от всички възрасти, от двата пола, с различни по степен на образование лица, живеещи в трите идентифицирани страти (село, град, столица), заемащи различни длъжности на своето работно място, а така също и безработни лица. Това прави извадката **представителна** за всички български граждани. Използвана е **двустепенна гнездова (стратифицирана) извадка**².

За определяне общия обем на извадката (броят на респондентите-български граждани) са използвани следните формули:³

$$(1) \quad n = \frac{z^2}{\Delta^2} \left(\sum_{i=1}^k w_i \sigma_i \right)^2,$$

където:

n е общият обем на извадката;

z – коефициентът на доверителност, съответстващ на приетата вероятност, с която ще се гарантира резултата;

Δ_i – максимално допустимата грешка, която се определя в зависимост от конкретното желание на изследователя;

w_i – относителният дял на единиците във всяка група спрямо общия брой (n_i / N);

σ_i - оценката на стандартното отклонение в отделните групи.

k – броят на групите.

$$(2) \quad n = \frac{z^2}{\Delta^2} \left(\sum_{i=1}^k w_i \sqrt{p_i(1-p_i)} \right)^2,$$

където: p_i е относителният дял на единиците в група i , притежаващи едно от определенията на изследвания алтернативен признак.

² За подробности вж. Lor, S. L. (1999), Sampling: Design and Analysis, Pacific Grove, California: Brooks/ Cole Publishing Company, p. 95.; Tull, D. S, D. I. Hawkins (1993), Marketing Research: Measurement & Method, 6th Ed., New York: MacMillan, p. 536., Churchill, G.A., D. Iacobucci (2002), Marketing Research: Methodological Foundation, 8th Ed, Orlando, FL: Harcourt, p. 481

³ Tull, D. S, D. I. Hawkins (1993), Marketing Research: Measurement & Method, 6th Ed., New York: MacMillan, pp. 831- 833.

Получените резултати за обема на извадката при четирите признака, изхождайки от две равнища на значимост и предварително определените стойности на допустимите грешки, са посочени в следната таблица:

Табл. 2. Необходим обем на извадката при различните признаци

Показатели	Местоживене		Образование		Трудов статут		Длъжност	
	$\alpha = 0,05$	$\alpha = 0,01$	$\alpha = 0,05$	$\alpha = 0,01$	$\alpha = 0,05$	$\alpha = 0,01$	$\alpha = 0,05$	$\alpha = 0,01$
Максимално допустима грешка (Δ)	± 1		± 2		± 1		± 1	
Обем на извадката (n)	246	278	285	300	270	290	250	258

Този обем (300 души) ще е достатъчен при положение, че има 100-процентова вероятност за възвращаемост на анкетите. Това обаче на практика (по-специално при количествени изследвания с помощта на въпросник, който се попълва напълно самостоятелно, без помощ на анкетиращия, почти никога не става. За тази цел, като застраховка, осъществихме изследване на по-голям брой единици. Изхождайки от финансовите ресурси, бе взето решение да бъдат анкетирани 320 респондента.

Разпределението на тези 320 лица по обособени групи (страти) се осъществи по признака “образование”, с помощта на следната формула⁴:

$$(3) \quad n_i = n \frac{N_i \hat{\sigma}_i}{\sum_{i=1}^k N_i \hat{\sigma}_i} .$$

Изследването е проведено през периода 15.05 – 15.09.2009 година.

Основната пратка, състояща се от 320 комплекта, бе разпратена на респондентите на 20.05.2009 г. В нея бе включено уведомително писмо, въпросник (анкетен лист) и самоадресиран плик, в който да бъде изпратен обратно попълнения въпросник. В писмото се определят целите на изследването, основанието анкетираните лица да попаднат в извадката и се гарантира тяхната анонимност и конфиденциалност. Три седмици по-късно бе изпратено напомнително/благодарствено писмо и второ копие на въпросника. По този начин се изказа благодарност на лицата, които вече бяха попълнили и изпратили обратно въпросника и се напомни на останалите участници за важността на изследването.

През първите три седмици се получиха само 84 въпросника. След второто писмо до 15.09.2009 г., обявен като краен срок за набиране на данните, се получиха още 154 въпросника.

Разпределението на изпратените и получени по етапи и групи въпросници, е както следва:

⁴ Tryfos, P., Sampling Methods for Applied Research (1996), New York: John Wiley & Sons, p.100

Таблица 3. Изпратени, получени и годни за анализ въпросници

Групи (страти)	Наблюдавани лица в извадката	Получени въпросници		Годни и валидни за анализ анкетни карти
		Първи етап	Втори етап	
Мъже	166	33	93	119
Жени	154	51	61	109
Общо	320	84	154	228

Общият брой на върнатите въпросници е 238 (възвръщаемост 74.38 %).

По обективни причини не са попълнени и върнати осемдесет и два въпросника – заради сгрешен, непълен или променен адрес или защото анкетираните лица не са били в състояние да отговорят към момента на наблюдението. Седем от анкетираните лица са върнали анкетните карти, но открито заявяват, че не желаят да сътрудничат в изследването. Три анкетни карти са попълнени непълно, без да са посочени особено важни сведения за изследвания проблем. В такъв случай се оказва, че от разпратените 320 анкетни карти, годните за анализ са 228, което представлява 71.25 % и е достатъчно за формулиране на надеждни резултати от изследването.

Във въпросника са включени 16 номерирани въпроса от закрит, открит или полузакрит тип. Въпросникът условно може да се раздели на две части:

Първата част е обща и се отнася до всички анкетираните лица. Включва шест въпроса (1 – 6), с които се набират данни за общите характеристики на респондентите в изследването. Целта е да се идентифицират лицата по признаците “пол”, “възраст”, “местоживееене”, “образование”, “трудова статут” и “заемана длъжност”.

След като с тези шест въпроса се получава представа за профила на респондентите, със следващите девет въпроса (7 – 15) се акумулира информация за мнението на анкетираните лица относно Лисабонската стратегия, БВП и неговата роля. В тази част от анкетната карта са включени въпроси, засягащи различни, но много важни аспекти на оценката на анкетираните за целта на Лисабонската стратегия, съдържанието на БВП, мястото на България в ЕС според показателя БВП и др. Въпрос № 7 доставя информация относно информираността на анкетираните за Стратегията за икономическо и социално обновление на Европа (2000-2010 г.). Следващият въпрос № 8 провокира анкетираните да споделят своето мнение относно своите познания за доктрината “нова икономика”. След това с отговора на въпрос № 9 се иска тяхното мнение относно това как възприемат те новата икономика (икономиката на знанието). Десети въпрос насочва вниманието на респондентите към споделяне на тяхната на преценка за сроковете, фиксирани в Лисабонската стратегия за достигане равнището на икономическите индикатори на САЩ. Чрез отговорите на въпроси №№ 11 и 12 се цели да се провери равнището на познанията на анкетираните относно същността и ролята на БВП, което има връзка с отговорите на следващите въпроси и с някои техни характеристики

Огнян Марков, [Тодор Тодоров](#)

(образование, заемана длъжност и др.). В следващите въпроси анкетираните лица дават отговори на въпросите относно темпа на растеж на БВП, показателя “БВП на човек от населението” и достоверността на публикуваните от НСИ статистически данни за БВП. Последният въпрос № 16 провокира анкетираните лица да направят своята обща прогноза във времеви хоризонт относно достигането на средното ниво на БВП на ЕС.

1.4. Обект, единици и признаци на наблюдението

Обект на изследването е БВП от гледна точка на неговото място в изпълнението на Лисабонската стратегия и на най-новите постановки и препоръки на Евростат. Това обаче е твърде общо, за да може да се използва в процеса на работата. Необходимо е да се въведат определени критерии, за да се изяснят основните понятия, свързани с наблюдавания обект: статистическата единица и статистическите признаци.

Статистическа единица на наблюдението са българските граждани над 18 годишна възраст, които образуват моментна съвкупност към критичния момент на наблюдението.

Признаците имат за цел да дадат обща характеристика на статистическите единици като обект на настоящото изследване. Тук се включват много важни за целите на настоящото изследване качества, като:

- **Пол** – има за цел да се установи дали съществува връзка между пола и мнението на анкетираните лица относно същността и ролята на структурната реформа за изграждането на новата икономика на знанието;
- **Възраст** – има за цел да установи дали има връзка между пола и отговорите на анкетираните лица;
- **Местоживеене** – има за цел да се изследва структурата на анкетираните лица по местоживеене в разрез: село, град, столица;
- **Образователна степен** – има за цел да се разкрие структурата на анкетираните лица според нивото на образователен ценз в четири категории: основно, средно, полувисше и висше и нейната връзка с мнението им относно значението на БВП за изпълнението на задачите, поставени от Лисабонската стратегия;
- **Трудов статут** – има за цел да се установи структурата на анкетираните лица според това дали са учащи, безработни, заети или пенсионери и връзката ѝ с отговорите на следващите въпроси;
- **Заемана длъжност** – има за цел да групира анкетираните лица в четири направления според общоприетата от статистическата практика класификация: управленски персонал, административен служител, специалист, работник и да се изследва връзката между този признак и отговорите на следващите въпроси.

2. Резултати от анкетното проучване

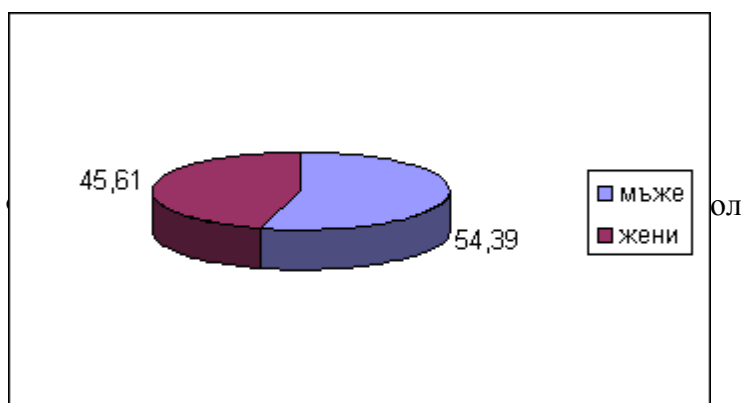
Резултатите от изследването се разглеждат последователно в зависимост от реда, в който са изследвани наблюдаваните признаци.

2.1. Характеристика на наблюдаваните лица

Както бе отбелязано, броят на валидните карти, попълнени и върнати от попадналите в извадката лица, е 228.

Разпределение на наблюдаваните лица по пол

От отговорилите 228 лица 124 са представители на мъжкия пол, а 104 – на женския. Относителният дял на мъжете е 54.39 %, а този на жените – 45.61 %. Може да се направи заключението, че преобладаващата част от анкетираните лица принадлежат на мъжкия пол – мъжете са с двадесет души повече от жените.

Фиг. 1. Разпределение на наблюдаваните лица по пол

Разпределение на наблюдаваните лица по възраст

Разпределението на анкетираните лица по възраст от статистическа гледна точка може да се определи като L-разпределение (крайно дясно разпределение). Най-много са представителите на най-ниската възрастова група, а най-малко – на най-високата група. Данните са представени в следващата таблица:

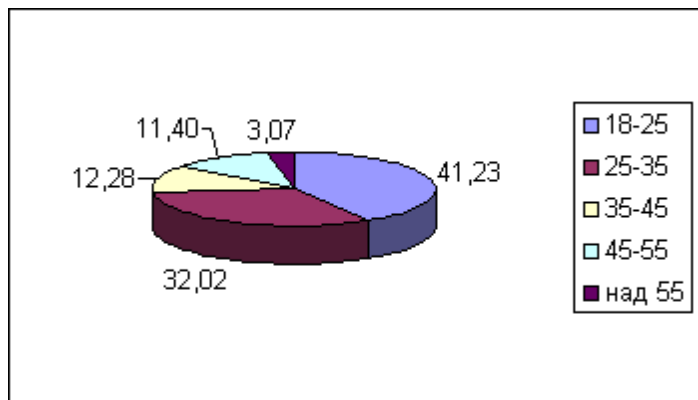
Таблица 4. Разпределение на анкетираните лица по възраст

Възраст	Брой респонденти	Относителен дял (%)
Над 18 до 25 г.	94	41.23
Над 25 до 35 г.	73	32.02
Над 35 до 45 г.	28	12.28
Над 45 до 55 г.	26	11.40
Над 55 г.	7	3.07
Общо	228	100.00

Както е видно от данните в горната таблица, разликата между първата и последната възрастова група е над 13 пъти повече в полза на анкетираните на възраст между 18 и 25. От теоретична гледна точка е правилно ако броят на анкетираните лица е разпределен приблизително поравно между възрастовите групи или пропорционално на броя на лицата в съответните групи. В случая

Огнян Марков, [Тодор Тодоров](#)

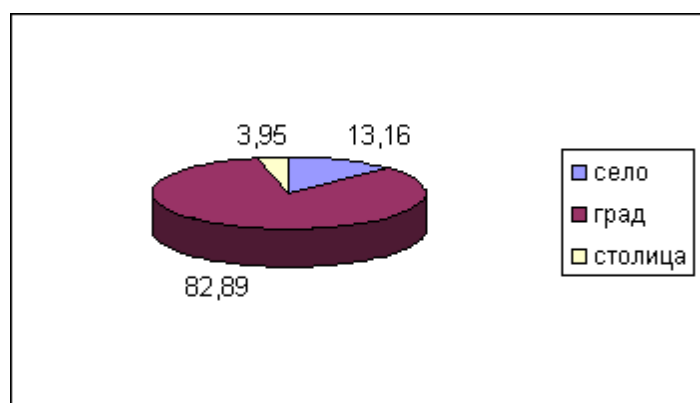
обаче се касае за изследване на проблем (Лисабонската стратегия и БВП), който в най-голяма степен засяга по-младите поколения и тези в активна трудоспособна възраст. Тук роля играе и образователното равнище на анкетираните, което е по-високо при по-младите възрастови групи. Ето защо считаме, че това разпределение в голяма степен е подходящо за получаване на достатъчно надеждни сведения по този актуален проблем.

Фиг. 2. Разпределение на анкетираните лица по възраст

Разпределение на наблюдаваните лица по местоживеене

Разпределението на наблюдаваните лица по местоживеене има връзка с отговорите относно същността и ролята на БВП, целите на Лисабонската стратегия, прогнозата и др. След обработка на данните се оказва, че 13.16 % от анкетираните живеят постоянно на село, 82.89 % - в градове и 3.95 % - в столицата. Подобно разпределение кореспондира с разпределението на цялото население в страната, което е приблизително 20% : 80 %. Известен недостатък при формирането на извадката е малкият брой включени в анкетното изследване лица, живеещи постоянно в столицата. Това неминуемо ние отчитаме като “минус” на анкетното проучване, защото ще даде негативно отражение върху отговорите на следващите въпроси.

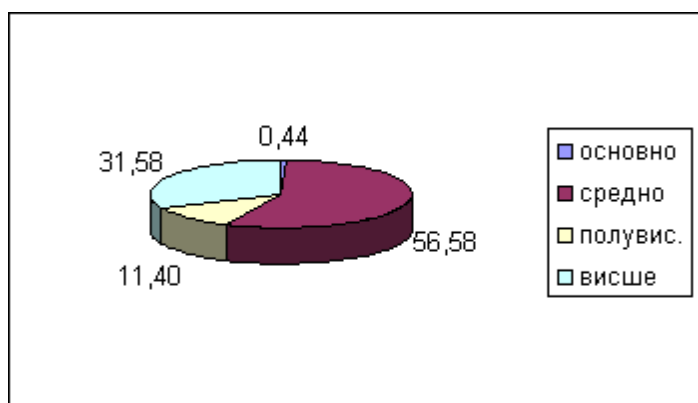

Фиг. 3. Разпределение на анкетираните лица по местоживеене

Разпределение на наблюдаваните лица според образователното равнище

Огнян Марков, [Тодор Тодоров](#)

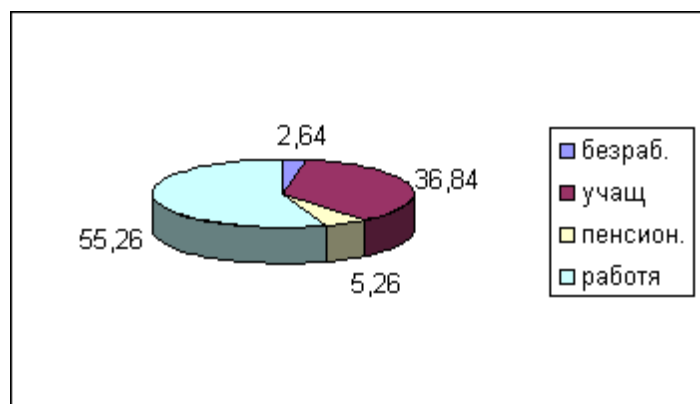
Основната част от анкетираните лица попадат в групата на средните. Те представляват 56.58 %. На второ място са тези, които имат висше образование (31.58 %). Следва групата на лицата с полувисше образование (11.40 %). Под един процент (0.44 %) са представителите на анкетираните лица с основно образование. Действително техният относителен дял е много малък, но изследваният проблем все пак изисква известни познания, защото се касае за специфичен проблем, какъвто е БВП, неговият състав, неговата оценка, мястото му при решаване на задачите на Лисабонската стратегия и т.н.

Фиг. 4. Структура на наблюдаваните лица според техния образователен ценз

Разпределение на наблюдаваните лица според трудовия статут

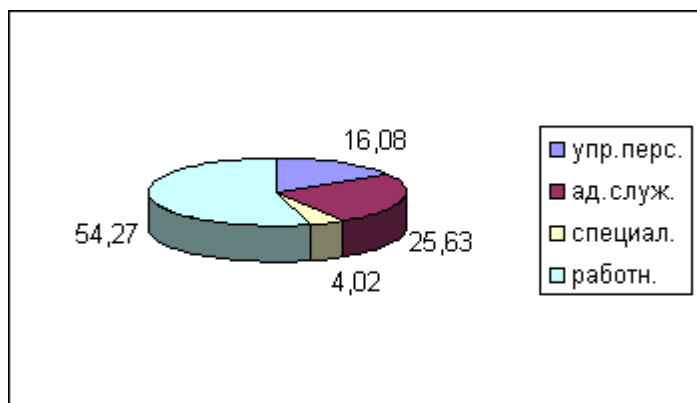
Разпределението на респондентите според техния трудов статут показва, че преобладаващият брой лица (126 броя/55.26 %) са заети в сферата на икономиката (работещи). На второ място са учащите, които са 84 души (36.84 %). Дванадесет лица от анкетираните лица (5.26 %) са пенсионери, а шест (2.63 %) – безработни. Това разпределение също има отношение към проблема за БВП в контекста на Лисабонската стратегия и към използваните методи за оценка и анализ на БВП. То е адекватно на общоприетото твърдение, че най-активни по отношение на обществените въпроси и най-заинтересовани от тяхното решаване, са именно хората в активна трудоспособна възраст и на първо място – работещите в икономиката и студентската младеж.

Фиг. 5. Разпределение на анкетираните лица според техния трудов статут

Разпределение на наблюдаваните лица според заеманата длъжност

Обобщените данни от анкетното проучване показват, че най-голям брой лица (108 души) попадат в групата на работниците. Те представляват повече от половината анкетирани лица - 54.27 %. На следващо място са специалистите (51 души). Техният относителен дял възлиза на 25.63 %. Управленският персонал, попаднал в извадката, е 16.08 %, т.е. 32 лица. Останалите осем лица (4.02 %) са административни служители. И при тази групировка може да се търси корелационна зависимост между нея и отговорите на повечето от следващите въпроси.

Фиг. 6. Структура на лицата според заеманата длъжност

2.2. Оценка на отговорите на анкетираните относно Лисабонската стратегия и БВП

Изследването установява зависимости между възрастта, образованието, заеманата длъжност, трудовия статут от една страна и отговорите на въпросите от втората част на анкетната карта. За тяхното валидиране се прилагат редица техники на статистическия анализ. Така например, статистическите характеристики, които се използват за доказване значимостта на посочените връзки са основани на използването на инструментариума на χ^2 -метода, тъй като голяма част от признаците са отчетени по номиналната скала:

$$(4) \quad \chi^2 = \sum \left(\frac{(f_{ij} - \hat{f}_{ij})^2}{\hat{f}_{ij}} \right).$$

За измерване теснотата на зависимост, при доказана статистическа значимост на връзките (при $sig. < 0.05$), се прилага познатият корелационен коефициент на Крамер (V_s):

$$(5.) \quad V_s = \sqrt{\frac{\chi^2}{\sum f_{ij} \min(k_1 - 1); (k_2 - 1)}}.$$

При оценка на отговорите на въпросите относно познанията и мненията на анкетираните по третирания проблем, се изчисляват средни величини (средна аритметична, мода и медиана) и измерител на разсейването (стандартно отклонение), като се прилагат следните формули:

$$(6) \quad \text{Средна аритметична (Mean): } \bar{x} = \frac{\sum x_i f_i}{\sum f_i};$$

$$(7) \quad \text{Медиана (Median): } Me = L_{Me} + \left(\frac{\sum f_i + 1}{2} - C_{Me-1} \right) \frac{h_{Me}}{f_{Me}};$$

$$(8) \quad \text{Мода (Mode): } Mo = L_{Mo} + \frac{(f_{Mo} - f_{Mo-1})h_{Mo}}{(f_{Mo} - f_{Mo-1}) + (f_{Mo} - f_{Mo+1})};$$

$$(9) \quad \text{Стандартно отклонение (Std. Deviation): } \sigma = \sqrt{\frac{\sum (x_i - \bar{x})^2 f_i}{\sum f_i}}.$$

Доказването на статистически значимите различия по основните групи показатели (местожителство, пол, образование и т.н.) и мнението на респондентите относно същността, предназначението и ролята на БВП за решаване на задачите, поставени от Лисабонската стратегия, се осъществява посредством дисперсионния анализ (ANOVA), като се изчислява емпиричното значение на F-критерия (F_{em}), който се сравнява с неговото таблично значение (F_t):

$$(10) \quad F_{em} = \frac{\frac{\sum (\bar{x}_i - \bar{x}_o)^2 n_i}{k-1}}{\frac{\sum (x_i - \bar{x}_i)^2}{n-k}}.$$

При сравняване на средните оценки на показателите се прилага t-критерият за проверка на хипотези (t_{em} при $sig. < 0.05$), като се използват табличните значения на t-разпределението (t_t), които се съпоставят с емпиричните (t_{em}):

$$(11) \quad t_{em} = \frac{\bar{x}_1 - \bar{x}_2}{\sqrt{\frac{(\sigma_1^2 n_1 + \sigma_2^2 n_2) \left(\frac{1}{n_1} + \frac{1}{n_2} \right)}{n_1 + n_2 - 2}}}.$$

Според получените резултати по **признака “пол”** не се наблюдават големи различия в относителния дял на заетите – 54.39 % за мъжете към 45.61 % за жените. Очевидно представителите на мъжкия пол са подхождали по-отговорно и попълнили и върнали повече анкетни карти (126 срещу 112 броя), но пък негодните за обработка при мъжете са 7 броя, а при жените – само 3 броя. Количественото определение на зависимостта между пола, към който принадлежат лицата-респонденти и броят на върнатите анкетни карти, доказва статистическата значимост на тази връзка ($\chi^2 = 3.64, sig = 0.02, df = 2$).

Почти същото е положението и при **признака “възраст”**. Преобладават анкетираните лица в най-младата възрастова група (над 18 до 25 г.), а най-малък е броят на анкетираните в най-високата възрастова група (над 55 г.). При оценяването на този признак значението на χ^2 -критерия доказва значимостта на връзката между възрастта и броя на попълнените и върнати анкетни карти:

Огнян Марков, [Тодор Тодоров](#)

$\chi^2 = 22.13, sig. = 0.000, df = 7$, а коефициента на Крамер е от порядъка на $V = 0,4813$.

Почти идентични, с малки изключения са и останалите зависимости между образованието, трудовия статут и заеманата длъжност от една страна и позитивните отговори на следващите въпроси, касаещи значимостта за нашата страна на Лисабонската стратегия и БВП.

Отговорите на въпроси №№ 7 и 8 създават впечатление за противоречие в субективните оценки на анкетираните лица. За това свидетелстват следните данни, поместени в таблица 5.

Таблица 5. Групиране на респондентите според техните оценки за Лисабонската стратегия и новата икономика

Оценки	За Лисабонската стратегия		За доктрината “нова икономика”	
	Брой лица	Относителен дял (%)	Брой лица	Относителен дял (%)
Да/много добра	5	2.19	105	46.05
Задоволителна/отчасти	76	33.34	114	50.00
Не/слаба	93	40.79	3	1.32
Няма сведения	54	23.68	6	2.63
Общо	228	100.00	228	100.00

Очевидна е разликата в оценките за двата въпроса, които всъщност касаят почти едно и също нещо. Някак си не е логично например само 2.19 % от анкетираните да имат много добри познания за Лисабонската стратегия, а 46.05 % да са наясно с проблема за новата икономика, която всъщност е в основата на самата стратегия. Или пък невъзможно е 40.79 % от анкетираните лица да имат слаба информация за Стратегията за икономическо и социално обновление на Европа, а в същото време 46.05 % да са запознати много добре с доктрината “нова икономика”. Също така в подкрепа на това наше съмнение е и големият брой анкетни карти, в които не е отговорено на тези два въпроса. Това навежда на мисълта за некоректно отговоряне на въпроси №№ 7 и 8.

Като следствие от предходните въпроси, са отговорите на въпрос № 9. Връзката между тях е очевидна, тъй като на висока оценка на въпроси №№7 и 8 би следвало да съответства насочване на повечето отговори по въпрос № 9 към два еднотипни отговора, тъй като в самата анкетна карта броят на отговорите е ограничен до два. В случая обаче отговорите се разсейват почти равномерно по всичките шест отговора. Най-голям е относителният дял на далите отговор, че възприемат новата икономика като необходимо условие за подобряване жизнения стандарт на населението (43.35 %). Като подход за повишаване конкурентоспособността на икономиката възприемат новата икономика 19.62 % от анкетираните. Обезкуражаващ факт е наличието на 25 отговора 7.91 %), че новата икономика е “поредното ново научно понятие без практическо покритие” и че 14 респонденти (4.43 %) нямат мнение по въпрос № 9. При това отговорилите по подобен начин не са от живеещите на село или от тези, които

имат основно или средно образование (с изключение на двама)?!

Много коректно и точно според нас отговарят респондентите на въпрос № 10. Бидейки в по-голямата си част реалисти, 40.79 % от тях отговарят, че до 2010 г. ЕС едва ли ще достигне равнището на икономическите индикатори на САЩ. По-умерените оптимисти (34.65 %) считат, че по някои показатели ЕС ще достигне до 2010 г. САЩ, но като цяло – не. Малко са онези от респондентите (2.63 %), които са убедени, че ЕС ще достигне САЩ до 2010 г.

Следващите два въпроса насочват вниманието на анкетираните лица към същността и значението на показателя БВП. По-голямата част от анкетираните (55.70 %) имат известни познания за БВП и споделят мнението, че той отчасти е основният макроикономически показател (58.78 %). На 37 от анкетираните лица не им е нужно да имат познания за БВП, а 25 считат, че той не е основен макроикономически показател. За съжаление над половината от тези респонденти попадат в групата на висшистите, което влиза в противоречие с нашата теза за наличие на корелационна връзка между нивото на образование и мнението на анкетираните лица относно ролята на БВП за изпълнение на поставените от Лисабонската стратегия задачи.

Въпрос № 13 насочва вниманието на респондентите към даване на оценка от тяхна страна за 6 % годишен темп на растеж на БВП. Тридесет и четири души (14.91 %) нямат мнение по въпроса, което е обяснимо, ако се свърже с трудовия статут на анкетираните – те са предимно от групата на работниците и на тези с основно или средно образование. Оптимистите определят този ръст като обнадеждаващ (21.05 %), реалистите (12.72 %) – като нормален, а недоволните (51.32 %), които са най-много – като незадоволителен. Те може би са прави, защото двадесет години очакване и надежди вече отчяха доста хора, но реалностите в българската икономика и световната криза не позволяват постигането на по-висок икономически растеж.

Когато става въпрос за сравнение в международен мащаб (въпрос № 14) и особено със съседна Румъния, голяма част от анкетираните лица (107 души – 46.93 %) възприемат статистическите данни за БВП на човек от населението с тъжни чувства. Оптимисти са само 6.14 % от анкетираните, но и те са много, защото на фона на числата (средно за ЕС по 23500 евро, а за България по 8600 евро) оптимистичните асоциации противоречат на здравия човешки разум.

Твърдението на някои медии и журналисти, че доверието в институциите в България е разколебано, се потвърждава и от отговорите на въпрос № 15 на нашата анкета, защото 48.68 % от анкетираните отговарят, че не приемат за реални ежегодно публикуваните статистически данни за БВП. Само девет респонденти (3.95 %) ги считат за реални. Отново се обръщаме към отговорите на първите пет въпроса и търсим връзката между тях и отговорите на този въпрос. Оказва се, че далите отговор “категорично, не” са предимно от групите на полувисшистите и висшистите, от групите на живеещите в градовете, от тези на административните служители и от тези между 25 и 45 години.

Последният въпрос № 16 дава възможност на анкетираните лица да направят своя прогноза за това кога приблизително българската икономика ще достигне средното ниво на БВП на ЕС. Доста голям е броят на анкетираните, които са се въздържали от прогноза – 84 души (36.84 %), което едва ли се дължи на затруднение в оценките, а по-скоро на пренебрежително отношение към самото анкетно проучване. При по-задълбочено проучване на анкетните карти се оказва, че част от тях са почти същите респонденти, които на въпрос № 10 са отговорили, че не са убедени, че ЕС ще достигне в скоро време САЩ и онези,

Огнян Марков, [Тодор Тодоров](#)

които на въпрос № 12 са отговорили, че не им е нужно да знаят каквото и да било за БВП. Считаме, че реално са подхождали анкетираните, които сочат като евентуален срок за достигане на средните нива на европейските показатели 2050 г. – те са най-много (61 души – 26.75 %). Би било добре, ако това не се сбъдне, а се осъществи във времеви план към по-предните отговори, например 2020 г. или 2030 г.

В петнадесет от анкетните карти респондентите са споделили своето мнение допълнително в писмен вид. Анкетираните изказват разочарованието си от некадърните български политици, които според тях са основните виновници за ниското равнище на БВП на страната, за незавидния жизнен стандарт на населението, за бягството на младите и интелегентни българи в чужбина, за неспазването на законите, за лошия имидж на страната в ЕС и света. Респондентите са реалисти и не прогнозираат бърз растеж на българската икономика, посочвайки правилно, че останалите страни членки на ЕС няма да стоят на “едно място”. Разтревожени са от негативното отражение на кризата върху доходите на семействата си, но въпреки това повечето от далите отговор в писмен вид, са оптимисти и се надяват България и този път да “възкръсне” от руините, в които бе вкарана от неподходящи политици. Някои възлагат надеждите си на конкуренцията, на помощта на ЕС, на идването на власт на нови лица в политиката, на младото поколение, на присъщия на българина оптимизъм и т.н.

Особено оптимистично са настроени младите (групата 18-25 г.). Ето какво е формулирано в анкетна карта на млад човек, което е достойно за епилог на нашето проучване: “Трагична е статистиката, която съпоставя БВП на България с този на останалите европейски държави. И все пак въпреки не особено доброто икономическо положение на страната трябва да сме оптимисти. Трябва да спрем да обвиняваме управляващите, законите, корупцията, а да се вгледаме в себе си, да се стремим ние, бъдещето на България, да променим нещата към по-добро. Всеки има правото на избор и ако направим правилният избор, БВП на населението може да се увеличи не през 2050 или 2030 г., а много по-скоро”.

* * *

Извършеният анализ на отговорите от проведеното анкетно проучване, създаде много добри предпоставки да се стигне до конкретни научни резултати. По-важните **изводи** могат накратко да бъдат формулирани по следния начин:

а) акумулирана бе информация за мнението на българските граждани относно ролята и значението на БВП по отношение изграждането на новата икономика на XXI век, като главна задача на Лисабонската стратегия;

б) общо взето респондентите са задоволително и много добре запознати с доктрината “нова икономика” (по-голямата част) и отчасти или слабо с решенията на Лисабонската стратегия ;

в) сред респондентите преобладават лицата, които възприемат новата икономика като необходимо условие за подобряване жизнения стандарт на населението (43.35 %);

г) преобладаващата част от анкетираните лица (40.79 %) са реалисти, като отговарят, че до 2010 г. ЕС едва ли ще достигне равнището на БВП и другите икономически индикатори на САЩ;

Огнян Марков, [Тодор Тодоров](#)

д) по-голямата част от анкетираниите (55.70 %) имат известни познания за БВП и споделят мнението, че той е основният макроикономически показател (58.78 %);

е) оптимизмът на българския гражданин очевидно вече го е напуснал, защото 51.32 % определят 6 % годишен темп на растеж на БВП като съвсем незадоволителен и непостижим;

ж) при международно сравнение в рамките на ЕС по показателя “БВП на човек от населението” в по-голямата част от анкетираниите (46.93%) асоциациите се свързват предимно с тъжни чувства;

з) доверието в институциите в страната и по-конкретно в НСИ е на много ниско равнище, защото 48.68 % от анкетираниите отговарят, че не приемат за реални ежегодно публикуваните статистически данни за БВП;

и) относно достигането на средните равнища на икономическите показатели на ЕС преобладава прогнозата за 2050 г. (26.75 %), но много висок е също така относителният дял и на въздържалите се от даване на подобна прогноза.

Ц и т и р а н а л и т е р а т у р а

1. Churchill, G.A., D. Iacobucci (2002), Marketing Research: Methodological Foundation, 8th Ed, Orlando, FL: Harcourt.
2. Lor, S. L. (1999), Sampling: Design and Analysis, Pacific Grove, California: Brooks/ Cole Publishing Company.
3. Tryfos, P., Sampling Methods for Applied Research (1996), New York: John Wiley & Sons.
4. Tull, D. S, D. I. Hawkins (1993), Marketing Research: Measurement & Method, 6th Ed., New York: MacMillan.